

STRESZCZENIE

Celem pracy jest interpretacja wybranych obszarów twórczości amerykańskofrancuskiego pisarza Juliena Greena, zmierzająca do wyjaśnienia istoty i mechanizmów odczuwanego przezeń poczucia rozdarcia między potrzebą Transcendencji a promiskuityzmem. Sam Green uznał, że ani psychoanaliza, ani chrześcijaństwo nie mogą dostarczyć zadowalającego wyjaśnienia jego dylematów i szukał go za pośrednictwem pisarstwa, sięgając po gatunki o różnym stopniu fikcyjności. Badacze dostrzegają w rozdarciu Greena źródło jego pisarskiej aktywności, nie do końca jednak potrafią zdefiniować mechanizm, dzięki któremu psychiczne cierpienie, mające zdaniem wielu spośród nich źródło w relacji pisarza z rodzicami, mogło być przetwarzane w tekst literacki. Metodologia przyjęta w pracy stanowi połączenie metody biograficznej i psychoanalitycznej oraz perspektywy postsekularnej. Wybór pierwszego z tych narzędzi wynika z uznania twórczości Greena za przestrzeń autobiograficzną, której konstruowania nie zakończyła śmierć pisarza, gdyż ostatnim etapem wypełniania tej przestrzeni jest rozpoczęta w 2019 roku publikacja nieocenzurowanej wersji znanego już czytelnikom dziennika. Wybór metody psychoanalitycznej jest podyktowany wagą przykładaną przez Greena do nieświadomych mechanizmów psychologicznych, a także do relacji z rodzicami i seksualności. Spojrzenie na dzieło Greena z perspektywy postsekularnej wydaje się być z kolei niezbędne ze względu na rolę, jaką w twórczości tego autora odgrywa poczucie istnienia porządku nadrzędnego wobec odkrywanego przez nauki ścisłe, przy jednoczesnym odrzuceniu wielu spośród instytucjonalnych form „zapośredniczenia” transcendencji. W pierwszej części pracy ukazana została perspektywa, w jakiej ujmowane są zagadnienia zestawione w jej tytule. Przedstawiono historyczną zmienność pojęcia rodziny i odniesiono tę zmienność do postrzegania roli relacji z rodzicami przez psychoanalizę. Przemiany stosunku społeczeństw o korzeniach śródziemnomorskich i judeochrześcijańskich do religii i seksualności są rozważane w kontekście procesu sekularyzacji i postsekularyzmu. Z kolei kwestię relacji między utworami fikcjonalnymi a autobiograficznymi powiązano z hermeneutyką, a w szczególności z koncepcją tożsamości narracyjnej Paula Ricoeura. Rozdział pierwszy części drugiej przedstawia najważniejsze fakty z życia Julienu Greena, a także zarys jego twórczości. W rozdziale drugim zestawione zostały różne postaci dramatu rodzinnego, przedstawione w wybranych utworach Julienu Greena reprezentujących 287 różne poziomy fikcyjności. Analizie poddano trzy powieści, które należą do odmiennych okresów twórczości Greena i które wcześniej nie były zestawiane: *Adriannę Mesurat* (1927), *Manekiny* (1932) i *Każdego w swojej nocy* (1960), trzy tomy Greenowskiej autobiografii: *Wyruszyć przed świtem* (1963), *Tysiąc dróg stoi otworem* (1964) i *Terre lointaine* [Odległa ziemia] (1966) oraz pierwszy tom nieocenzurowanego Dziennika, obejmujący lata 1919-1940. W pierwszej z powieści centralne miejsce zajmuje relacja między dzieckiem a rodzicem, a klasycznie rozumiane religia oraz seksualność odgrywają marginalną rolę, w drugiej dramat rodzinny i rozdarcie potraktowane są

równoważnie, a w trzeciej temat rodziny występuje w tle, a rozdarcie przybiera postać modelową: balansowania między religią a potrzebami ciała. W rozdziale trzecim części drugiej zestawiono pokazane w tych utworach konflikty wewnętrzne. Celem tego zabiegu było określenie, w jaki sposób (i w jakim stopniu) różne przekonania bohatera, wywierające wpływ na jego postępowanie, przyczyniają się do zaspokojenia jego potrzeb. [W ten sposób możliwe staje się stwierdzenie, na ile ich opozycyjność jest konieczna, na ile zaś wynika z obecności czynników dodatkowych.] Zestawiając różne formy wewnętrznego rozdwojenia, przeżywanego przez Greenowskich bohaterów (powieściowych, autobiograficznych i diarystycznych), zadano pytanie o sensy duchowości i seksualności, wyłaniające się z ujęć tej problematyki w poszczególnych utworach. W rozdziale czwartym ukazana została rola, jaką w Greenowskim poszukiwaniu wyjścia poza przeżywane sprzeczności odgrywa każdy z uprawianych przez niego gatunków literackich, a także komplementarność trzech poziomów fikcyjności. Analiza tekstów prowadzi do określenia znaczenia dramatu rodzinnego w sposób odmienny niż przyjmowany dotychczas przez badaczy Greena, co z kolei pozwala na znalezienie wspólnego mianownika dla różnych form wewnętrznego rozdwojenia. Jednocześnie jednak okazuje się, że wyjaśnianie przez Greena losów swoich bohaterów w kategoriach deterministycznych uwarunkowań pociąga za sobą fabularne przejawienia i niekonsekwencje narracji. Usterki te dają się wyjaśnić okolicznościami powstania utworów, co skłania do wykroczenia poza perspektywę psychoanalityczną. W części trzeciej poruszane przez Greena zagadnienia są rozważane w świetle koncepcji dwóch dwudziestowiecznych myślicieli, którzy pytali o sacrum i seksualność. René Girard zastanawia się nad problemem agresji i rolą religii w chronieniu przed nią wspólnoty. Dostarcza także bardzo ważnego pojęcia pragnienia mimetycznego, które może stanowić klucz do pytania o specyfikę spojrzenia artysty. Zestawienie myśli Girarda z twórczością Greena ukazuje z jednej strony źródła przekonania tego ostatniego o niewystarczalności rozwiązania chrześcijańskiego, z drugiej sens dyscypliny, jaką pisarstwo narzuca twórcy. Georges Bataille 288 pomaga zrozumieć związek między przynależnością do wspólnoty i tabu seksualnym a lękiem przed śmiercią. W rozdziale ostatnim niepełna skuteczność rozwiązania przyjętego przez pisarza zostaje ukazana na tle Nietzscheańskiej koncepcji życia-literatury. 289

SUMMARY

The objective of this thesis is to interpret selected areas of the work of the American-French writer Julien Green, aiming to explain the nature and mechanisms of his inner conflict between promiscuity and the need for transcendence. Green himself recognised that neither psychoanalysis nor Christianity could provide a satisfactory explanation for his dilemmas and instead sought it through writing, drawing on genres with varying degrees of fictionality. Scholars view Green's internal conflict as source of his writing, but have not quite been able to define the mechanism by which his psychological suffering, which according to many of them originated in his relationship with his parents, was transformed into literary text. The methodology adopted in the work combines biographical and psychoanalytical methods with a post-secular perspective. The choice of the first of these tools stems from the recognition of Green's work as an autobiographical space, the construction of which was not closed by the writer's death, as its keystone was the publication in 2019 of the uncensored version of his journal. The choice of the psychoanalytical method is dictated by the importance given by Green to unconscious psychological mechanisms, as well as to his relationships with his parents and sexuality. On the other hand, it seems necessary to look at Green's work from a post-secular perspective, because of the role his perception of the existence of an order superior to that discovered by the science, plays in his work alongside the rejection of the institutional forms of 'meditative' transcendence. The first part of the thesis shows the perspective from which the issues juxtaposed in its title are approached. The historical variability of the concept of family is presented and related to perception of the role of the relationship with parents in psychoanalysis. The transformations in the attitudes of societies with Mediterranean and Judeo-Christian roots towards religion and sexuality are considered in the context of the process of secularisation and post-secularism. In turn, the issue of the relationship between fictional and autobiographical works is linked to hermeneutics and, in particular, to Paul Ricoeur's concept of narrative identity. Chapter one of part two presents the key facts of Julien Green's life, as well as an outline of his work. Chapter two juxtaposes the different characters of the family drama as depicted in selected works by Julien Green, which represent different levels of fictionality. Three novels, which belong to different periods of Green's oeuvre and which have not previously been compared, are analysed: *Adrienne Mesurat* (1927), *Mannequins* (1932), and *Chaque homme 290 dans sa nuit* (1960), three volumes of Green's autobiography: *Partir avant le jour* (1963), *Mille chemins ouverts* (1964), and

Terre Lointaine (1966), and the first volume of the uncensored Journal, covering the years 1919 to 1940. In the first of the novels, the relationship between child and parent takes centre stage, while classically understood religion and sexuality play a marginal role; in the second, the family drama and the rift are treated equivalently; and in the third, the theme of the family appears in the background and the rift takes a model form: balancing religion and the needs of the body. Chapter three of part two juxtaposes the internal conflicts revealed in these books. The aim of this exercise was to determine how, and to what extent, the protagonist's different beliefs, influence their actions, contribute to the satisfaction of their needs. By juxtaposing the various forms of the inner turmoil experienced by Green's characters (in his novels, autobiographies and journals), questions are posed about the meanings of spirituality and sexuality that emerge from the framing of these issues in each work. The fourth chapter discusses the role played by each of the literary genres in Green's search for a way to move beyond the contradictions he experiences, as well as the complementarity of the three levels of fictionality. Analysis of the texts leads to a definition of the meaning of family drama that differs from that hitherto accepted by Green scholars, which in turn makes it possible to find a common denominator for the various forms of internal disjunction. At the same time, however, it turns out that explaining the destiny of the protagonists in terms of deterministic contingencies entails fictional exaggerations and narrative inconsistencies. These faults can be explained by the circumstances in which the book was written, which prompts us to go beyond the psychoanalytical perspective. In Part Three, the issues Green raised are considered in the light of the ideas of two twentieth-century thinkers who advanced questions about the sacred and sexuality. René Girard reflects on the problem of aggression and the role of religion in protecting the community from it. He also provides the very important notion of mimetic desire, which can provide a key to the question of the specificity of the writer's gaze. The juxtaposition of Girard's thought with Green's work reveals, on the one hand, the sources of the latter's conviction of the inadequacy of the Christian solution and, on the other, the sense of discipline that writing imposes. Georges Bataille helps to understand the relationship between community membership, sexual taboos, and the fear of death. In the final chapter, the incomplete effectiveness of the solution adopted by the writer is shown against the background of the concept of life as literature, inspired by the philosophy of Friedrich Nietzsche